

TUNA NEHRİ ÇEVRESİNDE İSKİT VE SARMATLAR The Scythians and Sarmatians Around the River Danube

İlhami DURMUŞ¹

Özet

İskitler ve Sarmatlar önemli bozkır kavimlerindedirler. Her iki kavim de Karadenizin kuzeyindeki bozkırlarda egemenlik kurduktan sonra Kırım başta olmak üzere Karadeniz sahillerine yöneldikleri gibi yerleşik kültür merkezlerine doğru doğuda Kafkaslardan batıda da Tuna nehri ve çevresinden yol bulmuşlar ve bir şekilde yerleşik kavimlerle bağlantı kurmuşlardır. Önce İskitler Tuna nehri ve çevresinde yerleşik kavimlerle karşılaşmışlar, siyasi ve askeri mücadelelerden başka iktisadi ilişkilerini de geliştirmişlerdir. Onların Greklerle temasları daha çok iktisadi ilişkiler üzerine kurulmuştur. İskitlerden sonra Karadenizin kuzeyindeki bozkırlarda egemenlik kuran Sarmatların da öncelikle Greklerle ticari ilişkileri geliştirme gayreti içine girdikleri görülmektedir. Roma'nın bir imparatorluk haline gelmesi ve Tuna nehri ve çevresine doğru yönelmesi Sarmatlarla Romalıların mücadelesini kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu mücadelede Sarmatların batı kolu olan Yazığların önemli bir yer tuttukları bilinmektedir. Romalılar "divide et empire", "böl ve hükmet" ya da "ayır, buyur" yöntemini en iyi şekilde uygulamışlardır. Zaman zaman gerçekleştirilen ticari faaliyetlerden başka savaş taktikleri ve kullandıkları savaş araç- gereçleri de askeri açıdan iyi bir öğretici olmuştur. İskit ve Sarmatlar yerleşiklerin sosyal, siyasi, iktisadi ve askeri hayatlarında önemli bir yer tutmuşlardır. Böyle bir yapılanma konar- göçerlerin Tuna nehri ve çevresinde yayılmaları ve yerleşiklerle temasları sayesinde mümkün olabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İskitler, Sarmatlar, Grekler, Romalılar, Tuna Nehri.

Abstract

Scythians and Sarmatians were the steppe peoples of particular importance. Both of them had become dominant over the steppes in the region North of the Black Sea and then beginning from Crimea they expanded their power throughout the Black Sea coasts coming in touch with the settled peoples via Caucasia in the East and via the River Danube in the West. First they were the Scythians who met the settled peoples living around the River Danube. They went into economic relationship with those peoples besides political and military challenges. Their connection with the Greeks was mainly of economic grounds. Scythians were followed by the Sarmatians who tried to establish commercial relationship with the Greeks. It became inevitable for the Sarmatians to fight against the Romans who directed their Empire armies towards the Danube valley. It is known that the Iazyges, western branch of the Sarmatians, had a considerable role in these fightings. The Romans who appreciated their fighting capabilities and tactics began to insert the Iazygian cavalries within their armies. Scythians and Sarmatians semi-nomadic culture deeply effected the settled peoples around the River Danube both economically and militarily.

Key words: Scythians, Sarmatians, Greeks, Romans, River Danube.

1 Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ilhamidurmus@gmail.com

Giriş

Bir topluluğun hayatında ve kültürünün oluşumunda bölge coğrafi şart ve imkânlarının; iklim, göller, denizler, akarsular, bitki örtüsü, tarım ürünleri, orman ve madenler vb.nin; asalak, çiftçi ve çoban hayatı, yerleşme ve göç hareketleri, sanayi şekilleri gibi sosyal, iktisadi faaliyetlere ve dolayısıyla hukukî, dini vb. kültürel davranışlara büyük ölçüde etki yaptığı bilinmektedir. İşte yeryüzünde yaşadıkları coğrafi çevre birbirinden farklı olan insanlar, bu çevrenin üç doğal kaynağı olan; orman, hayvan yetiştirme ve tarım imkânlarını değerlendirerek hayatlarını sürdürebilmişlerdir. Orman kavimleri “asalak” kültürü (avcılık, devşiricilik), tarıma elverişli yerlerde oturanlar “köylü” kültürünü (çiftçilik) ortaya koymuşlar, bozkırdakiler “çoban” kültürünü (besicilik) meydana getirmişlerdir (Kafesoğlu 1989: 26, 201).

Karadeniz’in kuzeyindeki bozkırlar tarih öncesi devirlerden başlamak üzere uzun zaman diliminde konar- göçer kavimlerin yaşadıkları kültür coğrafyası olmuştur. Hareketli kavimler yaşadıkları kültür coğrafyasından dolayı “bozkır kavimleri”, hayatlarının en önemli unsurlarından biri olan attan hareketle “atlı kavimler”, öküzlerin çektiği evlerine bakılarak “göçer- evli” ya da “kağnılı kavimler”, yaylak-kışlak hayatına dikkat çekilerek “konar- göçer kavimler” olarak anılmışlardır.

Karadeniz’in kuzeyindeki bozkırlarda varlığını sürdüren bu kavimler arasında İskitler ve Sarmatlar önemli bir yer tutmaktadır. Her iki kavim de Karadeniz’in kuzeyindeki bozkırlarda hâkimiyet sağladıktan ve Kırım başta olmak üzere, güneye Karadeniz sahillerine yöneldikten sonra yerleşik kültür merkezlerine doğru da harekete geçmişlerdir. Kırım ve çevresi başta olmak üzere Karadeniz’in kuzeyindeki bozkırlara bakıldığında İskit ve Sarmatlar yerleşik kültür merkezlerine doğru doğuda Kafkaslardan batıda da Tuna nehri ve çevresinden yol bulmuşlar ve bir şekilde yerleşik kavimlerle bağlantıları olmuşlardır.

Tuna nehri ve çevresinde önce İskitler yerleşik kavimlerle karşılaşmışlar, siyasi ve askeri mücadelelerinden başka iktisadi ilişkilerini de geliştirmişlerdir. İskit hâkimiyetine Sarmatlar son verdiğinde aynı kültür çevresinde yerleşiklerle Sarmatlar karşı karşıya gelmiş, onlarla siyasi, askeri ve iktisadi açıdan münasebetleri olmuştur.

İskitler

İskitler doğuda Çin seddinden batıda Tuna nehrine kadar çok geniş coğrafyaya yayılmışlardır. Onlar doğudan batıya doğru hareket ederek M.Ö. 8. yüzyılda Karadeniz’in kuzeyindeki bozkırlara gelmişlerdir (Durmuş 2007a: 80). Çok geniş coğrafyalara yayıldıklarından çeşitli kavimler tarafından tanınmışlardır. Onlardan Grek kaynaklarında “Skythai”, Asur kaynaklarında “Aşguzai”, Pers kaynaklarında “Saka”, Çin kaynaklarında “Sai” olarak söz edilmektedir (Durmuş 1993: 9).

İskitler Karadeniz’in kuzeyindeki bozkırlara geldiklerinde kendileri gibi konar- göçer bir kavim olan Kimmerleri yurtlarından ederek yerleşmişlerdir (Durmuş 2007a: 82- 83). Böylece Karadeniz’in kuzeyindeki bozkırlarda Kimmer hâkimiyeti son bulup, İskit hâkimiyeti başlamıştır. İskitler bu kültür coğrafyasında doğuda Hazar denizinden batıda Tuna nehrine kadar geniş bir coğrafyaya yayılmak suretiyle varlıklarını sürdürmeye başlamışlardır.

İskitler Karadeniz’in kuzeyindeki bozkırlarda hâkimiyet kurduktan sonra Karadeniz sahilşeridine ve Tuna nehri çevresine ulaşarak yerleşik kavimlerle ilişkilerini geliştirmeyi düşünmüşler, daha çok ticarî faaliyetlerini geliştirmek asıl amaçlarını oluşturmuştur.

İskitlerin daha güneye ve batıya doğru hareket etmeleri sonucunda Don nehrinden Tuna nehrinin aşağı kısmına kadar yayıldıkları anlaşılmaktadır. Bu yayılmada Don

nehrinin doğu tarafında İskitlerin içerisinde ortaya çıkan Sauromatlar, yani daha sonraki Sarmatlar bulunmaktaydı (Potratz 1963: 14). M.Ö. 4. yüzyılın ortasından hemen sonra Karadenizin kuzeyindeki bozkırlarda Sarmatlar'ın baskısı artmıştır. Şüphesiz, doğudan batıya doğru çeşitli toplulukların birbirini batıya doğru itmeleri sonucunda Sarmatlar daha da batıya yönelmiştir. Bu Sarmat hareketi İskitlerin gücünün azalmasına neden olmuştur. Böylece Sarmatların giderek artan baskıları altındaki İskitler daha da batı ve güneye sürülmüşlerdir (Vernadsky 1943: 74). İskitler kendilerine güvenilir yer bulmak için Tuna nehrini geçmişlerdir. Ayrıca "Küçük Skythia" olarak adlandırılan bölgeyi de ele geçirmeyi amaçlamışlardır (Memiş 1987: 32). M.Ö. 339 yılında ise daha batıya ilerlemelerini sürdüren İskitler, Makedonyalı Phillip ile Tuna'ya yakın bir yerde karşılaşmaları ve yenilmeleri üzerine güç kaybetmişlerdir (Mansel 1971: 403).

Bu gelişmeler karşısında, Tuna, Donetz ve Dinyeper bölgelerini terketmişlerdir. Böylece, iki parçaya bölünmüşlerdir (Harmatta 1950: 8). İskitlerin bir bölümü Tuna bölgesinde, "Küçük Skythia" olarak bilinen Dobruca'ya yerleşmiştir (Vernadsky 1943: 84). Bir kısmı ise, Kırım'a yerleşme zorunluluğu duymuştur. Zira her iki bölgenin de coğrafi yapısı, doğudan batıya doğru yönelen göç dalgalarından gelebilecek saldırılara karşı, az miktarda insanla karşı koyma imkânı sağlıyordu. Önce de belirttiğimiz üzere "Küçük Skythia" olarak bilinen Dobruca, Romalılar tarafından fethedilinceye kadar İskitler'in elinde kalmıştır. Diğer kol ise, Kırım'da Sarmatlara karşı oldukça kuvvetli bir direniş göstermiştir (Harmatta 1950: 8). Onlar batıdan Keltler'in, doğudan ise İtil nehrinin ötesinden gelen Sarmatların tehditleriyle karşı karşıya kalmışlardır. Sarmatlar M.Ö. 3. yüzyılın başlarında Don nehrinin doğu kıyılarına yavaş yavaş, bu yüzyılın sonlarına doğru ise, Don nehrinin batısına geçebilmişlerdir. Keltler ve Sarmatlar tarafından sıkıştırılan İskitler, M.Ö. 3. yüzyılın başlarına kadar, eski imparatorluklarının sadece orta kısmını ellerinde tutabilmişlerdi. Bu dönemde onlar Kırım yarımadasında toplanmışlardır (Vernadsky 1943: 73). İskitler'in topraklarını büyük ölçüde Sarmatlara kaptırdıkları, belirli bir merkezde toplanmış olduklarından açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Buradan Karadenizin kuzeyindeki bozkırlarda güçler dengesinin değiştiğini, yavaş yavaş İskit egemenliğinin son bularak; Sarmatlar'ın egemen bir güç olarak ortaya çıktıkları sonucunu çıkarabilmekteyiz.

M.Ö. 2. yüzyılın sonlarına doğru İskitler'in gücü biraz daha artarak, hareket yolları üzerindeki bölge Dinyeper'e kadar genişlemiştir. İskit hükümdarı Skiluros'un bastırıldığı madeni paralardan da anlaşılabilirdiği gibi, aslında Olbia da bu zamanda onların denetimi altındaydı. Bu durum daha sonraları değişmeye başlamıştır. Kırım İskitlerinin gücü yeniden kaybolmaya yüz tutmuştur (Harmatta 1950: 10). Onların üzerinde Sarmatların baskısı sürmüştür. Sarmatların ileri hareketlerinde yeni teçhizatları, metal üzeniyi bulmaları ve ordularında ağır süvari birlikleri oluşturmaları etkili olmuştur. Şüphesiz, Sarmatlar'ın yeni bir güç olarak ortaya çıkmaları İskitler'in zayıflamalarında etkili olmuştur. İskitler'in varlığı M.S. 2. yüzyıla kadar Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlarda sürmüştür. Ancak, Karadenizin kuzeyindeki bozkırlara doğru yönelen Gotlar onların siyasi varlığına tamamen son vermişlerdir (Rice 1958: 50).

İskit-Sarmat mücadelesinde M.Ö. 2. yüzyılın başı bir dönüm noktası olmuştur. Kırım ve Dobruca dışında bütün Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırların Sarmatların egemenliği altına girmesiyle büyük ölçüde İskit egemenliği son bulmuştur. Ancak, Kırım ve Dobruca'da yukarıda da belirttiğimiz üzere İskit egemenliği sürmüştür. Buna rağmen, İskit dönemi M.Ö. 2. yüzyılın başlarında son bulup, Sarmat dönemi başlamıştır (Durmuş 2007b: 88).

İskitler Karadenizin kuzeyindeki bozkırlarda hâkimiyet kurdukları sırada yalnız bozkır coğrafyasında değil, yerleşik kültür coğrafyalarında da etkilerini hissettirmişlerdir. İskitlerin yerleşik kültür coğrafyalarına yayılmalarını önleme

yoluna gidildiği görülmektedir. Bu itibarla stratejik açıdan önemli bölgelere çeşitli duvarlar çekilmiştir. Bu çeşit duvarların belki en eskisi M.Ö. 6. yüzyılın ortalarında Gelibolu yarımadasını kuzeyli istilacılardan korumak için çekilen duvardır. Atinalı soylu bir aileden olan Miltiades, Traklarla anlaşarak burada bir krallık kurmuş ve yarımada'nın başına Kardias ile Paktya arasına bir duvar çektirmiştir (Herodotos: VI, 36). Aynı şekilde Korint berzahı M.Ö. 5. yüzyıldan bu yana kuzeyden gelebilecek istilalara karşı, çeşitli tarihlerde duvarla kapatılmıştır. İlk duvar Thermopilai savunması yıkıldıktan sonra, Peloponnesos'u istiladan korumak için Korint ve çevre şehirlerden toplanan binlerce insanın emeği ile pek kısa zamanda taş, kerpiç, ağaç ve kumla yapılmıştı (Herodotos: VIII, 71).

İskitlerin askeri güçleri de yerleşikler tarafından kabul edilmiştir. Onların atlı- yaycı oldukları, onlara karşı Avrupa ve Asya'da karşı durabilecek hiçbir kavmin olmadığı belirtilmektedir (Thukydides: II, 96- 97). Bu itibarla İskitli okçulardan yararlanma yoluna gidildiği de anlaşılmaktadır. İskitli okçuların M.Ö. 5 yüzyılın ikinci yarısından itibaren Atina şehrinin düzenini sağlayan bir polis gücü olarak kullanıldıkları görülmektedir (Demir 2002: 905).

Bozkır kavimleri, özellikle süvari olmalarına rağmen, Grek ordularında süvari az rol oynamıştır. Yunanistan dağlık ve taşlık olduğu için at kullanmaya elverişli değildi. Atlı birliklere fazla yer verilmemesinin başka bir sebebi de at beslemenin pahalı oluşu idi. Bununla beraber ovaya sahip Thessalia ve Boitia'da M.Ö. 7. yüzyıldan beri savaş atı besleniyordu. Daha sonra süvari birlikleri Khalkidikia yarımadasında da kullanılmıştır. Atina'da aristokratlardan meydana gelen bir süvari birliği vardı. Diğer taraftan nal gibi, eyer ve üzenği de bilinmiyordu. Binicinin sağlam bir şekilde at üzerinde oturmasına imkân veren bu araçlar Akdeniz'e ancak Roma çağında girmiştir. Eyer, üzenği ve nal, bozkırlarda ve ovalarda yaşayan konar-göçer topluluklardan öğrenilmiştir. Süvari birlikleri ancak Makedonyalılarla önem kazanmıştır. İskender ve halefleri hafif süvari birliklerini hem meydan savaşlarında ağır piyade ile birlikte hem de takipte kullanmışlardır (Akarca 1987: 100).

Sarmatlar

Sarmatlar Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlarda İskitlerden sonra egemen güç olarak ortaya çıkmış ve doğuda Hazar denizi ve çevresinden batıda Tuna nehri ve çevresine kadar yayılmışlardır. Onlar, Grek kaynaklarında isimlerinden başlangıçta "Sauromatae", daha sonra ise "Sarmatae" olarak belirtilen konar- göçer bir kavimdir (Durmuş 2007b: 46- 51).

Sarmatlar çeşitli boy ve boylar birlikteliklerinden oluşmuş büyük bir bozkır kavimidir. Sarmat coğrafyası üzerinde Yazıglar, Roksolanlar, Merkezi Sarmatlar ve Ugorlar Batı Sarmat ülkesinde bulunuyorlardı. Alanlar ve Siraklar ise Doğu Sarmat ülkesinde yer alıyorlardı.

Sarmat ülkesinin batı tarafında bulunan Yazıglar önemli bir Sarmat topluluğudur. İskitlere oldukça çok benzerlik göstermektedirler. Devamlı at üzerinde dolaşan konar-göçer bir topluluktur (Vulic 1914: 1189). Onlar, Strabon'un belirttiğine göre Sarmat yayılma sahasının güneybatı ucunda bulunmaktaydılar (Strabon VII:3.17). Başlangıçta onlar Maiotis gölü çevresinde yer almaktaydılar (Ammianus Marcellinus XXII:8, 13). Muhtemelen İskender'in ölümünden sonra, Sarmatlar İskit İmparatorluğunu yıkmışlar ve Karpatlara, hatta belki buranın üzerine kadar yayılmışlardır. Bu ülkeden daha sonra Yazıglar Tuna ile Tisa arasındaki düzlüğe gelmişlerdir (Vulic 1914:1189).

Merkezi bir yönetim altında böylesine güçlü bir etnik örgütün varlığını akıldan tutarsak, Sarmatlar'ın, onların öncü kolu olan Yazıgların Büyük Romanya ovasını

fethetmeyi ve M.Ö. 2. yüzyılın son yarısında Tuna'nın güneyine kadar yayılmayı nasıl başardıklarını anlatır. Bütün bu çıkarsama pek de dışlanabilir değildir. Strabon'un konuya ilişkin ayrı ayrı kaleme aldığı iki metinde de bu görülebilir. Burada Strabon, Sarmatlar'ın yine Tuna'nın güneyine doğru yayıldığını belirtmektedir. İlk metin (Strabon VII: 3. 2) yüzeysel şekilde Sarmatlar'ın Tuna'nın güneyinde yaşayan Traklarla karıştığını bildirmektedir. Diğer metin, (Strabon VII. 3.13) Sarmat ve Bastarnların Triballi'yi Tuna'nın sol kıyılarından aşarak ve nehri geçerek, Tuna üzerindeki adalarda ve bu nehrin güney kıyılarında yerleştiğini içeren bilgi verir. Bu bilgi kıymetlidir. Sarmatlar'ın Tuna'nın güney kıyıları boyunca batıya, çok daha uzaklara yayıldıkları, hatta belki de, Vidin dolaylarına ulaştıkları anlamına gelmektedir. Arkeolojik bulgular Strabon tarafından verilen bilgiyi desteklemektedir. Bir zamanlar üzerinde Triballi kabilesinin yaşadığı kuzeydoğu Bulgaristan'ın Orehovo kentindeki Galiçya yakınlarında on dört parçadan oluşan Sarmatlar'a ait zengin bir madalyon koleksiyonu elde edilmiştir (Rostovtzeff 1926: 244). Yukarıda açıklanan bilgiler ışığında, Galiçya'da bulunan Sarmatlar'a ait kalıntıların M.Ö. 2. yüzyılın sonlarında Sarmatlar'ın Tuna'nın güney kıyılarına geldiği savıyla bağlantılı olduğu fikri şüphe götürmez derecede aşikârdır (Harmatta 1950: 43).

Sarmat topluluklarının doğudan batıya doğru hareketleri onların öncü kollarının daha da batıya geçmelerine neden olmuştur. Yazıtlar Güney Rusya bozkırlarını batıya doğru geçtikten sonra, Karadeniz kıyısında Dinyester nehri ve Aşağı Tuna arasında yaşamaya başlamışlardır. Roma İmparatorluğunun Tuna üzerinde yayılmaya başlamasından sonra Yazıtlarla Romalılar karşı karşıya gelmişlerdir. Romalılar, Yazıtları eski Tuna topraklarından atmak istedikleri için aralarında çok sorunlar çıkmıştır. M.S. I. yüzyılın ikinci çeyreğinde Yazıtlar Tisa nehri ve Orta Tuna arasındaki Pannonia bozkırlarına taşınmışlardır. Roksolanlar ise, Dinyeper ve Don nehirleri arasındaki bozkırları işgal ederek, Yazıtların doğusuna yerleşmişlerdir. Roksolanlar yukarıda da değinildiği gibi Yazıtlarla bir tür ittifak oluşturarak, onların Roma'ya saldırılarını çok defa desteklemişlerdir (Vernadsky 1943: 87- 88).

Romalılarla Sarmatlar'ın öncü kolu olan Yazıtların mücadelelerinde şüphesiz doğudan batıya doğru yayılan ve birbirini daha da batıya iten Sarmat topluluklarının etkisi olmuştur. Augustus (M.Ö. 27-M.S. 14)'la Romanın bir imparatorluk haline gelmesi ve batıdan doğuya doğru yayılma düşüncesi mücadelenin bir an önce başlamasına neden olmuştur. Roma İmparatorluğunun sınırlarının Tuna boyunca genişlemesi ve hatta Karadenizin kuzeyindeki bozkırları kontrolü altına alması, ancak Yazıtların ortadan kaldırılmalarıyla mümkün olabilirdi. Bundan dolayı Yazıtlarla Romalılar arasında önemli savaşlar olmuştur. Şüphesiz Romalılar'ın Tuna üzerinden Karadenizin kuzeyindeki bozkırlara doğru ulaşma düşüncesinde büyük ölçüde ekonomik çıkarları etkili olmuştur. Ticaret yollarının kontrolü, yeraltı ve yerüstü kaynaklarının ele geçirilmesi onların hedefleri arasındaydı.

Tuna ve Tisa nehirleri arasındaki düzlüğe gelen Yazıtlar Tuna nehrinin batısı ve güneyinden Tisa nehrinin doğusu ve Carnuntum dağlarının kuzeyinden Karpatlara kadar olan coğrafyaya yayılmışlardı. Cladius (M.S. 41- 54) zamanında Yazıtların Sueblerin kralı Vannius'un ordusunda süvari oldukları bilinmektedir. Buradan onların M.S. 50 yılı civarında Tuna ve Tisa nehirleri arasında oturdukları sonucu çıkartılabilir. Burebista İmparatorluğunun Actium muharebesinde yıkılışı sırasında yeni ülkelerine vardıkları tahmin edilebilir. Yazıtların buraya yerleşmelerinden sonra, Romalılarla Yazıtlar arasında bağlantı kurulmaya başlanmıştır (Vulic 1914: 1189). M.S. 68- 69 kışında Tuna boylarında Sarmatlar bir Roma yardımcı kuvvetine saldırmıştır. M.S. 69 baharında da Tuna üzerine yerleşmişlerdir. Bunlar derhal buradan atılmışlardır. M.S. 70 yılında Sarmatlar Moesia'ya saldırarak valiyi öldürüp, burasını ele geçirmişlerdir. Bunun yerine atanan yeni vali Sarmatları yenerek, burada nizamı tekrar korumuş ve

birçok kaleler inşa ettirerek tahkimatı sağlamlaştırmıştır. Böylece, akınları önlemeyi başarmıştır (Akşit 1976: 144- 145). Ancak bu sakin ortam uzun sürmemiştir. Orta Tuna bölgesinde karışıklık çıkmıştır. Yazığlar Romalıların büyük bir lejyonunu yok etmişlerdir. Bizzat Roma İmparatoru Domitian (M.S. 81- 96) ilk defa onlarla 89 yılında savaşmıştır. Domitian tekrar onlarla 92 yılında savaşa tutuşmuştur. Bu savaşa neden olarak Suebler'in başka bir Cermen topluluğu olan Lygielerle savaşması ve Lygieler'in Domitian'dan yardım istemesi gösterilmektedir. İmparator Sueblere yalnız süvarileri göndermiştir. Suebler, Tuna'yı birlikte geçmek için Yazığlar'ın çağrılmasına kızmışlardır. Muhtemelen bunun üzerine bütün bir lejyon ve legatlar yok edilmiştir. Bunun üzerine Domitian bizzat düşmana karşı yürümüştür. Savaş resmen "Suebicum et Sarmaticum" (Sueb ve Sarmat) olarak adlandırılmıştır. İmparator Domitian yalnız bir "Ovatio" (küçük bir zafer) kazanmış (Vulic 1914: 1190) ve 93 yılında "Sarmaticus" unvanını almıştır (Bengston 1970: 324).

M.S. 2. yüzyılın hemen başlarında Traianus (98- 117) zamanında Romalılar ile Yazığlar arasında dostluk kurulmuştur. Burada şüphesiz Romanın üstünlüğünün itibarı olarak tanınması söz konusu olmuştur. Hadrianus (117- 138) M.S. 118 baharında Tuna bölgesine hareket etmiştir. Dacia ve Pannonia arasındaki Sarmatlar istila hareketine hazırlanıyorlardı. Dacia üzerine yürüyen İmparator, Turbo'yu çağırarak Pannonia ve Dacia'daki harekâtı birlikte idare etmişlerdir. Turbo Sarmatlara karşı başarı kazanmış, bunları Dacia ve Tuna'dan atmıştır. Her iki eyalet bu şekilde tekrar sükûnete kavuşmuştur (Akşit 1976: 197). Aynı yüzyılın ortasında Gotlar aşağı Vistül nehrinden Polonya'dan Karadenize doğru harekete geçmişlerdir. Burgundallar, Semnonlar, Cermen ve Sarmat toplulukları içinde orta ve aşağı Tuna bölgesinde bir takım huzursuzluklar ortaya çıkmıştır. Çok sayıda topluluk Tuna çevresinde imparatorluğun sınırlarına doğru yönelmişlerdir. Romalıların burada önemli düşmanları Markomanlardı. Fakat onların yanında Quadlar, Naristler, Viktofallar, Hermundurlar, Burlar, Vandallar ve Yazığlar Tuna sınırı üzerine saldırmışlardır. Bu topluluklar Roma İmparatorluk bölgesine kabullerini istemişlerdir. Bu sırada İmparatorluk büyük sıkıntı içerisindeydi. Çok sayıda birlik doğuda Part savaşına kaydırılmıştı. Tuna üzerine bir harekât maksada uygun değildi. Tam bu sırada, 166 yılında Cermen ve Sarmat boyları Tuna sınırında Raetia'dan Moesia'ya kadar olan coğrafyayı istila etmişlerdir (Bengston 1970: 354). Onların imparatorluğun bu sıkıntılı döneminde saldırıları devam etmiştir. Hatta 170 yılında Romalılara karşı Quadlar ve Markomanlarla ittifak halinde mücadele etmişlerdir. O zamanki Moesia ve Dacia valisi M. Claudius Fronto onlara karşı bazı başarılar elde etti ise de sonunda yenilmiştir (Vulic 1914: 1190). 171 yılında Romalılar, Cermenler ve Yazığlara karşı büyük bir başarı göstermiştir. Onlar karargâhını Carnuntum'a taşımışlardır. Markomanlar iki yıl sonra yenilmişlerdir. Bunun sonucunda Tuna sınırı kontrol altına alınabilmiştir (Seyfarth 1974: 210). Markomanlarla savaşın sona ermesi üzerine imparator Marcus Aurelis (161- 180) Carnuntum'dan Sirmium'a geçerek burada konaklamıştır. İmparator, buradan sefere çıkıp M.S. 174 yılının sonunda Yazığları mağlup etmiştir. Onlara karşı kesin zaferi 175 yılında kazanmıştır (Akşit 1976:233). Bu zaferden sonra, kendisinden sonra başa geçen imparatorlarda da sık sık görüldüğü üzere, "Sarmaticus" unvanını almıştır (Kretschmer 1921: 15). Marcus Aurelius bu sırada iki eyalet kurmaya karar vermiştir. Yazığlar'ın topraklarını Dacia'ya kadar içine alacak bir şekilde Sarmatia ve Bohemia bölgesini kapsayacak şekilde ise Marcomannia yeni eyaletler olacaktı. Bu sırada doğuda bir karışıklığın olması, onun oraya gitmesine neden olmuştur. Oğlu Commodus'u sınıra göndermiştir (Seyfarth 1974: 210).

Yazığlar, Quadlar ve Markomanlar'ın yenilmesi üzerine, Romalılarla bir antlaşma yapılmıştır. Bu topluluklar tutsakları geri vermeyi kabul etmişler ve Roma egemenliğini kabul etmek zorunda kalmışlardır. Markomanlar Tuna'nın kuzeyinde

yedi kilometrelik, Quad ve Yazığlar ise on dört kilometrelik bir hattı Romalılar'a bırakmıştır. Bundan başka ülkelerine Roma garnizonu yerleştirilmiştir (Bengston 1970: 356). Marcus Aurelius 176 yılında merkeze döndüğünde, Cermenler ve Sarmatlar üzerine kazanmış olduğu zaferi kutlamış ve hatta onlar üzerinde zaferini ebedileştirmek için 180 yılında yapımına karar verilen ve 193 yılında tamamlanabilen Marcus Aurelius sütununun kabartmaları üzerindeki sahnelerde Markomanlar, Quadlar ve Yazığlara karşı yapılan savaşlar konu edilmiştir (Seyfarth 1974: 211- 212).

Barış antlaşmasına rağmen Tuna'da sınır probleminin gerçek çözümü sağlanamamıştır. Marcus Aurelius sınırları kuzeye Sudet ve Karpat seddine kadar uzatmayı amaçlamıştır. Ele geçirilen bölgede, batıda Marcomannia ve doğuda Sarmatia olmak üzere iki eyalet oluşturulmuştur. Hal böyleyken hem Markomanlar, hem de Quadlar barış şartlarına uymamışlardır. 177 yılında "expeditio Germanica secunda" adı verilen ikinci bir savaş başlamıştır. Cermenlerden binlercesi kuzeye göç ettirilmiştir. Marcus Aurelius Quadların Orta Elbe'ye göçünü durdurmak için onların yollarını kapatmıştır. Roma ordusunun başında Sex. Quintilus Condius ve Sex. Quintilius Valerius Maximus adlı iki kardeş bulunuyordu. İmparator Marcus Aurelius oğlu Commodus ile birlikte 178 yılında savaş meydanında görünmek zorunda kalmıştır. Düşmanlarına karşı "Divide et Impera" (böl ve hükmet) prensibini uygulamak zorunda kalmıştır. Yazığlara yumuşak davranmıştır. Markoman ve Quadlara karşı ise öldürseye yok etme savaşına girmiştir. Her iki topluluk kayıtsız şartsız tabi olma zorunda kalmıştır (Bengston 1970:356). Bu şekilde Yazığlara iyi davranarak onları etkisiz hale getirmesi, İmparatorun işini kolaylaştırmıştır. İmparator, hem düşman kuvvetlerinin sayısını azaltırken, hem de bütün gücünü Markomanlar ve Quadlar üzerine çevirerek, onları kısa zamanda egemenliği altına almıştır.

Roma İmparatorluğu için Cermen ve Sarmat savaşları önemli kriz dönemleriydi. İlk defa Karpatlar'da bulunan topluluklar harekete geçmiştir. Onlarca yıl süren bir çalışmayla yapılmış Roma'nın sınır sistemi savunması kullanılamaz bir şekle gelmiştir. Bu topluluklar üzerinde Roma silahlarının kayıtsız şartsız üstünlüğü zamanı tarihe karışmıştı. Tekrar Tuna nehri imparatorluk sınırı yapılmıştır. Roma imparatorluğunun yabancı topluluklara da gereksinimi vardı. Marcus Aurelius on bin Yazığı hizmetine almıştır (Bengston 1970:350). Yazığlar, imparator Commodus (180- 192) zamanında tamamen Romalılar'ın egemenliği altına girmişlerdir (Vulic 1914:1191).

3. yüzyıla gelindiğinde de Romalılar'ın Sarmatlarla mücadeleleri sürmüştür. İmparator Maximinus (235- 258) Ren'de Cermenlere karşı mücadele ettikten ve 236 yılında "Germanicus" unvanını aldıktan sonra Sirmium'dan Tuna'ya hareket etmiştir. Maximinus, Sarmatları ve Dakları yenmiştir. İmparator oğluyla birlikte Germanici maximi, Dacici maximi ve Sarmatici maximi unvanını almıştır. Bu galibiyet unvanları 236 yılının son aylarında kazanılmıştır (Kretschmer 1921b:17). Aurelianus (270- 275) Sarmatlar üzerine bir sefer düzenleyerek galip gelmiş ve kendisine "Sarmaticus" unvanı verilmiştir. İmparator Galerius (305- 311) da Sarmatlara karşı üç zafer kazanmıştır. Büyük Constantinus (305- 306)'un oğullarından II. Constantinus (337- 340) Sarmatlara karşı savaşarak, başarı kazanmıştır. Bu mücadele sonucunda "Sarmaticus" unvanını almıştır. İmparator Julianus (361- 363)'da Sarmatlar üzerine galibiyet elde etmiş ve "Sarmaticus" unvanını almıştır (Kretschmer 1921: 17 -23).

Görülüyorki, Romalılar'ın Sarmatlar'la, daha doğrusu onların öncü kolu olan Yazığlarla mücadeleleri oldukça uzun bir zaman sürmüştür. Romanın imparatorluk olduğu dönem içerisinde, özellikle M.S. 1. yüzyılın ortalarından itibaren büyük ölçüde artan Roma-Yazığ mücadelesi belirli aralıklarla M.S. 1. yüzyılın sonlarına kadar sürmüştür. Yazığlar Romalılar'ın amansız rakipleri olmuşlardır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, Roma-Yazığ mücadelesinin şiddeti M.S. 3. yüzyılın

başlarında Yazıgıların güçlerinin azalmasıyla yavaşlamıştır. Romalılar onlar üzerinde belirli bir üstünlük kurabilmiştir. Roma imparatorlarının “Sarmaticus” galibiyet unvanlarını kullanmaları da bu gelişmeye en belirgin bir delil olmuştur.

Sonuç

İskitler ve Sarmatlar hareketli kavimler olarak Tuna nehri ve çevresinde de etkili olmuşlardır. Onların hayatında üç temel unsur ön plana çıkmıştır. Bunlar av, sürü ve akındır. Belirtilenleri gerçekleştirebilmek için uygun coğrafyalara yönelmişlerdir. Sürülerini otlatabilecekleri otu bol otlaklar seçerlerken, av hayvanlarını avlayabilecekleri kültür coğrafyaları da kendileri için önemli bir yer tutmuştur. Birçok kültür coğrafyasına akınlar düzenlemelerine rağmen, daha çok yerleşik kültür coğrafyalarını seçmişlerdir. Bu kültür coğrafyaları arasında Tuna nehri ve çevresi önemli bir yer tutmuştur. Akınlardan elde ettikleri ganimetler iktisadi hayatlarına önemli bir katkı sağlamıştır.

Tuna nehri ve çevresinde önce İskitler, sonra da Sarmatlar büyük ölçüde yerleşik kavimlerle karşı karşıya gelmişlerdir. Özellikle Sarmatlarla Romalıların mücadeleleri uzun zaman dilimi içerisinde sürmüştür. Bu mücadeleler siyasi ve askeri açıdan öğretici olmuştur. Barış dönemlerinde de iktisadi bakımdan konar- göçer ve yerleşiklere katkı sağlamıştır. Bir takım mücadele ve bağlantıların sosyal, siyasi, iktisadi, dini ve askeri yapılanmalarında etkili olmuştur. Böyle bir etkileşimde Tuna boyları önemli bir yer tutmuştur.

KAYNAKLAR

AKARCA, Aşkîdil, 1987, **Şehir ve Savunması**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

AKŞİT, Oktay, 1976, **Roma İmparatorluk Tarihi**, (M.Ö. 27-M.S. 192), İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2052

AMMIANUS MARCELLINUS, 1963- 1964, **Rerum Gestarum Libri**, ed. J.C. Rolfe, London: The Loeb Classical Library

BENGTSON, Hermann, 1970, **Grundriss der Römischen Geschichte mit Quellenkunde**, 1. Cilt, München: C.H. Beck's Verlagsbuchhandlung.

DEMİR, Muzaffer, 2002, “İskitli Okçuların Atina'ya Getiriliş Tarihi Üzerine Yeni Bir Yorum (M.Ö. 5. Yüzyıl)”, **Belleten**, LXV/244, 905- 910.

DURMUŞ, İlhami, 1993, “Sakalar İskitler mi?” **Kırım**, 3, 9- 10.

DURMUŞ, İlhami, 2007, **İskitler**, İstanbul: Kaynak Yayınları.

DURMUŞ, İlhami, 2007, **Sarmatlar**, İstanbul: Kaynak Yayınları.

HARMATTA, John, 1950, **Studies on the History of the Sarmatians**, Budapest: Pazmany Peter Thdomanyegyete mi Görög Filologiai Intezet.

HERODOTOS, 1991, **Herodot Tarihi**, (çev. M. Ökmen), İstanbul: Remzi Kitabevi.

KAFESOĞLU, İbrahim, 1989, **Türk Milli Kültürü**, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

KRETSCHMER, Karl, 1921, ‘Sarmatia, **Paulys Real Encyclopaedie der Classichen Altertumswissenschaft**, II AI, 1- 24.

MEMİŞ, Erem, 1987, **İskitlerin Tarihi**, Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.

MANSEL, Arif Müfid, 1971, **Ege ve Yunan Tarihi**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

POTRATZ, Johannes, 1963, Die Skythen in Südrussland, Ein unterganges Volk in Südosteuropa, Basel: Raggi Verlag.

RİCE, Tamara Talbot, 1968, The Scythians, London: Thames and Hudson.

ROSTOVZEFF, Mikail İ., 1926, Sarmatskija İ İndoskifskija drevnosti. Recueil-Kondakov: Prague.

SEYFARTH, Wolfgang, 1974, Römische Geschichte, Kaiserzeit I, Berlin: Akademie Verlag.

STRABON, 1969, The Geograpy of Strabo, (çev. Horace Leonard Jones), Cambridge: Harvard University Press.

THUKYDİDES, 1975, Peloponnessoslularla Atinalıların Savaşı, II, (çev. H. Demircioğlu), Ankara: A.Ü. DTCF. Yayınları.

VERNADSKY, George, 1943, A History of Russia, Ancient Russia, I. Cilt, New Haven: Yale University Press.

VULIÇ, N., 1914, ‘Jazyges’, Paulys Real Encyclopaedie der Classischen Altertumswissenschaft, XVII, 1189-1191.